

A MUNKA ASSZONYA

Markovics János elbeszélő költeménye

Néhány megrázóan tehetséges táborverssel jelentkezett irodalmunkban Markovics János, a »Híd« 1947 évi verspályázatának elsődíjasa, akinek díjnyertes költeményét — kissé elkésetten — most jelentette meg a kiadóvállalat.

»Jugoszláviában boldogok a hegyek« — írta dachau-i versében —, »valahol Szlovéniában, egy szikla-istálló mélyén... partizán férfiak, nők, proletár pártosok között, új megváltót ringat a vörös jászol.«

Negyedfél esztendő telt el azóta, hogy Markovics János, életében talán először, felemelt fejjel teljes értékű emberként megjelenhetett egy új, egy emberi társadalomban. Színlús fantáziája meglátta az új színeket, tanulni vágyó akarata megismerkedett új ismeretekkel — a számára talán akkor még új de egyedülvalóan értelmes értelemmel. Sokat tanult. Annnyit, hogy e többi mint egy esztendő versét ma már csak, mint fejlődésének egyik állomását értékelhetjük. A bírálathoz hozzászólásból »A munka asszonya« ma már alig időszerű.

Annak idején a bíráló bizottság megállapította, hogy »az első díjjal jutalmazott elbeszélő költemény felülemelkedik az átlagon s nem csupán a jugoszláviai magyar irodalom számára jelentős alkotás.« Egy másik, talán nem egészen átgondolt bírálathoz megállapítja, hogy »Markovics Jánost a megszállás és Dachau-élményei hajtották halál-gondolkodásba és irodalomba. Színes a képzelete, muzsikás a szava talán túlságosan is...« Nem egészen, vagy talán egészében nem egyezünk e bírálattal ma — de a pályázat és a csak most megjelent költemény múltjához hozzátartozik az akkori bírálathoz is.

»A munka asszonya« nagyterjedelmű elbeszélő-költemény. Az asszonyt éneklő, aki új Jugoszláviánkban felszabadult; egyszerre szabadult fel a csabád és a kapitalizmus — de még ezenfelül »a múlt,« az ellőítéletek, a tudatlanság rabságából. Persze ez nem jelenti azt, hogy Jugoszlávia valamennyi asszonya máris tudatában volna annak, hogy szabad, hogy emberré váltották a fasizmus elleni harcban hősi halált halt százezrek. Talán nem tudja mind, de mindannyiuk számára mégis szabad lett az út; a fejlődés, a világosság, az emberré válás útja.

Ezt az asszonyt, a felszabadult asszonyt vezeti végig a költő multon és harcon, s a munkás, ahol »szövőgép dallol« és a »hámor koromestöt zúdít selymes hajára,« »fejtszéje suhanva szeli a levegőt« és a »szeme munkatervet, iratok tömegén pihen...«

Ez voltál, ezzé lettél és ez lehetsz — mutatja a költő az új asszonynak, a traktorvezetőnek, a tanítónak, a tudósnak, az orvosnak, az írónak, a művésznőnek, a vasútépítőnek és végül legszebb, legköltőibb soraiiban — az anyának.

Markovics János költeményének nagy érdeme, hogy a valóságot mutatja, azt a valóságot, amely apró részleteiben valószínűleg még minosen, vagy legalábbis nincsen még mindenütt, de amely lehetséges, tehát igaz. Igen, »a vegyészműhely négy üvegfalán napfény csorog« már, és jár a történelmi »látthatatlanul a fehér tantlenemben.«

A felszabadult asszony — még nem szabad egészen, de csak azért, mert még nem érzi teljességében a felszabadulás lényegét, még túlságosan elfoglalják a piac, konyha és pelenkagondok és mert még a férfiak egyrésze is nehezen mond le arról a gógós, de mindvégig hazug gondolatról, hogy ő »a teremtés koronája.« Vallójában (függetlenül attól, hogy volt-e »teremtés«) a »kor-

volt a jobbágy, a zsellér, a napszámos, a munkás, a kishívatlanok, a hivatalnoki sorba görnyedt mérnök, orvos, a Rockefellerek harácsvágyát kiszolgáló atomtudós — a teremtés koronája? Ezt a jó öreg receptet csak azért duruzsolták a füllünkbe rossz papok és tanítók, hogy a magunk nabszolgavoltait ne érezzük annyira. A jobbágyasszony egy fokkal még lejjebb van, mint a jobbágy — örüljön tehát a jobbágy a denesen, hogy legalább az »első éjszakák« nem mérgezik a lelkét, s hogy a testét »nem árullják leányfiacok.«

S ha elfapta is a fiatal költő a vers lendülete, s ha már a valóság csúcán látja is a tegnap még »mosóteknők mellett görbült« proletárosszonyt — még mindig igazabb igazán ír, mint voltak a tegnapi hazug igazságok.

Határozottan vannak túlzások és Markovics János versében, s néhol a képei sem elég világosak; néhol egyenesen erőltetettek. Így nehézkesnek s épen ezért nem eléggé kifejezőnek tartjuk az olyan képeket, mint: »járomkovácsának ő volt lábmosója«, vagy, hogy »traktorok, cséplőgépek zománca csillag« (minek a zománca a cséplőgépen?), vagy a »föllgyújtott anyatej« például. Rimzi sok esetben nem tiszták (dörög-dübbönög, tanítva-alkotva-irányítva, fiának-dolgozóinak, stb.) s itt Arany Jánosra hivatkozhatnánk:

»Megállj: mi könnyű és még is ige szép
Cadentiás vers az ilyen beszéd:
»Eláratok — arcolk; sirtál és aludtál,
Könnytől — beszédétől; ajtónál — sokaknál,
Kezére — tetejére — képzetére«
És még sok ezer hasonló ára, ére.«

Külön kellene beszélnünk a költemény ritmikusságáról. Markovics Jánosnak határozottan van érzéke a ritmushoz és ezt bölcsődalában meg is mutatja. De a költemény nagyobb részében a könnyebb megoldást választja, s akkor kapjuk az ilyen, látszólagos ritmikusságukban is, ritmustalan sorokat:

Varrnak:
subát,
süveget
a mezők fiának,
s cipót,
csizmát
minden dolgozóinak.

»A ritmus oly láthatatlan valami. Mit inkább érzni, mint hallani« — mondja ismét Arany János. Talán a bíráló hibája, de a költemény jelentős részében nem hallja, de nem is érzi a ritmust. És — ha már Aranynál vagyunk —, még valamit: a költemény szerint a subát és süveget a bőrgyárban varrják. »És minczen olyan régi köpönyeg, Miből ne telnek egy hitvány süveg« — mondja Arany, aki velünk együtt úgy hiszi, hogy a süveg nem kacsma, és ezek szerint nem is a bőrgyárban készül.

Ezek azonban nem nagy hibák. Különösen nem akkor, amikor olyan gyönyörű sorok is vannak e költeményben, mint például:

» — kenyerek anyja,
B á c s k a.«

vagy: »dús gyümölcsfák kontya alatt«, vagy: »Mállik a hegy, omlik a föld... Bosznia várandós...!«

Különösen nagy érdeme a költeménynak, hogy szinte végigrohan egész Jugoszlávián és megéreztetni azt a valóságot, hogy hazánk minden egységes részében, minden népünk

»szlávok,
magyarok,
munkások,
paraszatok,
tanoncok,
diákok«

egyformán harcolt, egyforma szívvel, lendülettel, hittel épít, mert *»szívükbe költözött a testvéri építés nagy tüze s a végtelenbe vágott utakon világít a jövő felé.«*

A gondolatsorban legfeljebb azt kifogásolhatnánk, hogy a költő különválasztja a tanoncot a diáktól. Ugy érezzük, hogy a tanonc is tanul és diák is — kár volna elválasztani őket egymástól.

Felfogásában derűs, optimista a költemény és ez is érdeme. *»Munkáibaindulók boldog kacagását issza a reggel«* s a *»bölcső mélyén nevető szemekkel ébred a gyermek ...«* Szép, egészséges gondolat, hogy a bölcső mellett *»tervet ringat«* az anya.

A mai Markovics Jánost nem lehet és nem is akarjuk e költeményből megítélni. Tehnikában, ritmusérzéskben, tudásban azóta igen sokat fejlődött — elgondolásai és gondolatai pedig már akkor is szépek voltak, amikor a *»Munka asszonyát«* írta. Az új Markovics János így énekel:

»Eszme! Gyűjts magadba minden árva népet,
s egy színbe kovácsolj feketét, fehérét...!«

Már a *»Munka asszonya«* megírásánál is ez volt Markovics János vezérlő gondolata s ezért a gondolatáért érdemes élni, írni, harcolni, tanulni és tanítani!

A könyv fedőlapja, Hangya András műve, sikerült és kifejező. Nem mondhatjuk ugyanezt a művész illusztrációiról, amelyekben érezhető az egységes szemlélet és a biztonság hiánya. Ismét az az érzésünk, hogy Hangya András sokkal biztosabb vonalakkal érzi a múltat, mint a jelent — a jövőt pedig nem látja. A nagyon tehetséges művésztől sokkal több biztonságot, sokkal több optimizmust várunk.

A könyv — a *»Jugoszláviai Magyar Írók«*-sorozat 8-ik könyve — Szubotícán készült, a Minerva-nyomdában. Nyomdai kiállításá még sok kívánnivalót hagy maga után.

Gál László